

शरेष्ट पु० शृणाति कामिनं प्र-सूच शरः कामः तस्य इष्ट
इष-क्त । आम्ने जटा० ।

शर्कराक पु० शर्करायाः रसः अणुं दृष्टभाषः शर्करः रस
इव कायति मधुरत्वात् कै-क । मधुरजम्बीरे राजनि० ।
शर्करा स्त्री शर्करात् जायते जन-ड । सिताखण्डे राजनि०
शर्करा स्त्री प्र-करन् कस्य नेत्तम् । खण्डविकारे (चिनि)
अमरः । २७पलखण्डे शर्करखण्डे च (खापरा) मेदि०
शर्कराः सनख मत्तु तस्य लुक् । श्वरुशर्करायुते देशे
अमरः । ५०रोगभेदे अशुक्लीशब्दे ४६५ पु० इत्यम् ।
इशकले च मेदि० । शर्कराभेदं गुणा राजनि० उक्ता यथा
“क्षिग्धा पण्डकशर्करा हितकरी क्षीये ज्येष्ठरोचके
चक्षुष्या बलवर्द्धनी सुमधुरा रूक्षा च वंशेक्षुजा । दृष्या
तृप्तिबलप्रदा अमहरा श्यामेक्षुजा शीतला क्षिग्धा कान्ति-
करीरसालजनिता रक्तेक्षुजा पित्तक्षित्” यावनाब्दी हि-
मोत्पन्ना हिमालो हिमशर्करा । क्षुद्रशर्करिका क्षुद्रा
गुडजा जलविन्दुजा । हिमजा शर्करा गौल्या शोक्ता ।
तिक्ताऽतिपिच्छला । वातघ्नी सारिका रूच्या दाहपि-
त्ताक्षदायिनी । “शीतलान्याकशर्करा माध्वी च मधु-
शर्करा । माक्षिका शर्करा प्रोक्ता सिताखण्डश्च ख-
ण्डकः । सिताखण्डोऽतिमधुरश्चक्षुष्यश्चर्दिनाशनः ।
कुष्ठप्रथकफश्चासिह्वापित्ताक्षदोषहतु । यवासशर्करा
त्वन्त्या सुधामोदकमोदकः । तयराजः खण्डसारः
खण्डजा खण्डमोदकः” । “मत्स्यखण्डिकाः खण्ड-
सिता गुणश्चेष्टा यथोत्तरम् । विमलाः शीतलाः
क्षिग्धाः गुर्व्यः स्नादुतराः सराः । दृष्याक्षुष्याक्षत
क्षीयरक्तपित्तानिलापहाः । मत्स्यखण्डी साहिष्यी बल्या
कषाया वातक्षित् गुरुः । खण्डं गुरुं सरं रूच्यं वातघ्नं
बलपुष्टिदम् । सितोपला सरा गुर्वी वातघ्नी न कफ-
प्रदा” । पथ्यापथ्यविवेकः “शर्करा ज्वरपित्तासृङ्मूर्च्छा-
श्चर्दितृषापहा । तृष्णाप्लक्ष्वराजस्तु ज्वरदाहाक्षपित्त-
हृत् । लक्षिका फ्राणितगुडखण्डमत्स्यखण्डकासिताः ।
निर्मला लघ्वो ज्ञेयाः शीतवीर्या यथोत्तरम् । यथा यथैषां
वैमल्यं भवेच्छैलं तथा तथा” राजवल्लभः । “खण्डन्तु
शिकतारूपं सुश्वेतं शर्करा सिता । सिता सुमधुरा रूच्या
वातपित्ताक्षदाहजित् । मूर्च्छाश्चर्दिव्यरान् हनि सु-
शीता शुक्रकारिणी । भवेन्मधुसिता शीता रक्तपित्त-
हरी गुरुः । ऊर्ध्वतीसारतुड्दाहरक्तक्षुपरा हिमा ।
यथा यथैषां वैमल्यं मधुरत्वं तथा तथा । क्षेह्वाजव

शैत्यानि रसत्वञ्च तथा तथा” भावप्र० गुणग्रन्थे ।

शर्कराचल पु० दानार्थं कल्पिते शर्कराकृते पर्वते ।

तद्विधिः हेमा० दा० पद्मपुराणे उक्तो यथा

“अथातः संप्रवक्ष्यामि शर्कराचलसूक्तमम् । यस्य प्रदा-
नाद्विष्णुं कैरुद्रास्तुष्यन्ति सर्वदा । अष्टभिः शर्कराभारै
रुत्तमः स्यान्महाचक्रः । चतुर्भिर्मध्यमः प्रोक्तो भारा-
भ्यामपरः षटतः । भारेण बार्द्धभारेण कुर्व्याद् यः
सख्यवित्तवान् । विष्कम्भपर्वतान् कुर्व्यात् तुरीयांशेन
मानवः । धान्यपर्वतवत्सर्वसावाद्यानरसंयुतम् । मेरो-
रुपरि तद्वच्च स्थाय्य हेमतत्त्वयम् । मन्दारः पारिजात-
तश्च तृतीयः कल्पपादपः । एतदृष्टवत्तयं मूर्ध्नि सर्वै-
ष्वपि निवेशयेत् । हरिचन्दनसन्तानौ पूर्वपश्चिम-
भागयोः । निवेश्यौ सर्वशैलेषु विशेषाच्छर्कराचले ।
मन्दारे कामदेवश्च प्रत्यग्वक्त्राः सदा भवेत् । गन्धमादन-
श्चैव च धनदः स्याद्दृढसुखः । माङ्गुखो वेदमूर्त्तिश्च
हंसः स्याद्विपुलाचले । हैमी सुपाश्वे सुरभी दक्षिणा-
भिमुखी भवेत् । धान्यपर्वतवत् सर्वसावाहनमखादिकम्” ।

शर्कराधेनु स्त्री दानार्थं कल्पिते शर्कराकृते धेनुकारे रूप-
भेदे हेमा०दा० स्कन्दपुराणोक्तद्विधियथा

“तद्वच्च शर्कराधेनुं राजन् ! कुर्व्यात् यथाधृतः । अतु-
लभिर्ने महीपृष्ठे लक्ष्याजिनकुशोत्तरे । धेनुः शर्करयद्
राजन् ! सदा भारसत्तपयम् । उत्तमा कथ्यते सद्भि-
सुधार्थांशेन वत्सकः । तद्वच्च मध्यमा प्रोक्ता चतुर्थांशेन
कन्यसा । तद्वच्च प्रजुर्वीत चतुर्थांशेन मानवः ।
अथ वा धेनुतः कुर्व्यादृष्टांशेन तु वत्सकम् । स्वयत्तु
कारयेद्देहं यथात्मानं न पीडयेत् । सर्ववीजानि सं-
स्थाय्य चर्दित्तु समन्ततः । सौवर्णसुखशृङ्गाणि भौ-
क्तिकैर्नयनानि च । गुडेन च सुखं कार्यं जिह्वा
पिष्टमयी तथा । कम्बुखं पदुस्तत्रैव घृष्टाभरणभूषिता ।
इक्षुपादा रौष्यसुरा नवनीतमयस्तना । मशस्तपत्रअवणा
सितचामरभूषिता । पञ्चरत्नसनायुक्ता दर्भरोमसमन्विता ।
कांस्योपदोहना हस्यक् गन्धपुष्पैः समन्विता । ईडक्
विधानसंयुक्तां वस्त्रैराच्छादितां तथा । गन्धपुष्परैरुल्लस्य
ब्राह्मणाय निवेदयेत्” ।

शर्कराबुद् पु० रोगभेदे तल्लक्ष्यं भावप्र० उक्तं यथा

“प्राप्य सांसं सिराः स्नायुं मेदः क्षेष्ट्या तथानिलः ।
यन्विकरोत्यसौ भिक्षो मधुसर्पिवसानिभम् । स्ववत्या-
स्नावनत्यग्रं तत्र दृष्टिं शतोऽनिलः । सांसं विशेष्य